

система цінностей, згідно з якою діє керівництво по відношенню до підлеглих, колеги – до колег, викладачі – до студентів впливає відповідно на формування системи цінностей учасників освітнього закладу.

Відтак, успіх управлінської діяльності полягає не тільки у наявності у керівника високого рівня професійних знань, умінь та навичок, а й від його здатності налагоджувати ефективні взаємостосунки з колегами по роботі, партнерами, що можливе за умови високого рівня його комунікаційних умінь та дотримання етики ділового спілкування.

Перелік використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М.М Креативний менеджмент: підр. для студ. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 220 с.
2. Брич В. Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. Київ: Кондор-Видавництво, 2013. 384 с.

Наталія Лиса

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

Оксана Кричківська

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Кардинальні зміни, які відбуваються у світі, а також збільшення кількості категорій населення, які потребують захисту обумовлюють зростання вимог до професійної підготовки соціальних працівників. Процеси інтеграції та модернізації вищої освіти актуалізують аналіз освітньої сфери та перегляд змісту професійної підготовки соціальних працівників. Глобалізація та інтеграція, а також швидке зближення

народів на світовій арені, стали передумовою для аналізу та запозичення передового досвіду суспільствотворення розвинутих країн світу, в тому числі і соціальної роботи.

На прикладі програми курсу “Соціальна робота з різними групами клієнтів” [1], розробленого у Тернопільському національному економічному університеті (зараз – Західноукраїнський національний університет), бачимо, що даний курс є базовою і ключовою дисципліною у підготовці спеціалістів зі спеціальності “Соціальна робота” у вищому закладі освіти. У процесі створення курсу, задля підвищення ефективності діяльності майбутнього соціального працівника, вивчалися новітні зарубіжні ідеї, які надали можливість глибше осмислити специфіку соціальної роботи, були враховані концепції, які пройшли випробування часом, поєднувалась теорія і практика, міждисциплінарна інтеграція та впроваджувалися і застосовувалися інноваційні технології. Однак, з метою підвищення ефективності курсу, можемо зазначити існування недостатньої кількості годин, виділених на його опрацювання.

Особливістю курсу є його інтеграційний і аналітичний характер. Вивчення цього курсу студентами спирається на цілий комплекс інших дисциплін, що входять до системи підготовки спеціаліста з соціальної роботи, ключовою метою якого має бути “...створення найбільшого психологічного комфорту та захисту молодій особистості, і в процесі досягнення цієї мети необхідно об’єднувати зусилля всіх фахівців соціально-педагогічної та соціальної сфери. Результатом діяльності соціальних працівників повинна бути не тільки ефективна система соціального захисту та допомоги, але й забезпечення процесу саморозвитку особистості” [1]. Однак, як зазначає у своєму дослідженні Г. Скачкова [3, 114–117], проблема поєднання гуманітарних та професійних предметів у навчальних планах є неоднозначною, з одного боку, університетська система підготовки потребує універсальності, з іншого – на сьогоднішній день соціальній сфері та суспільству необхідні практико-орієнтовані спеціалісти, які володіють не тільки базовими цінностями та функціями, а й мають чіткі знання та практичні навички з вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми.

Як бачимо, у програмі курсу зазначено, що його завданням є підвищення теоретичного розуміння соціальної роботи як науки, навчальної дисципліни й особливої сфери діяльності, а також вивчення зарубіжних прийомів та методів роботи з індивідами та групами клієнтів соціальних сервісів; надання студентам відомостей щодо принципів, змісту та технології соціальної роботи з різними групами клієнтів, що свідчить про дякую міру теоретизації навчання. Основний акцент зроблено на вивченні соціального досвіду зарубіжних країн і можливості його впровадження в нашій державі. Аналізуючи мету курсу, розуміємо, що у даному курсі існує баланс між вивченням теорії та її практичним застосуванням на практиці, оскільки метою курсу є "...доведення принципів, змісту, методів і технологій соціальної роботи з різними категоріями клієнтів до рівня професійного інструментування у практиці соціальної роботи" [1].

Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах неможлива без визначення змісту професійної діяльності майбутнього спеціаліста та загальних і спеціальних компетентностей випускників спеціальності "Соціальна робота". Така діяльність передбачає серйозну теоретичну та практичну підготовку спеціалістів у вищих навчальних закладах України. Результати аналізу нормативно-методичних документів, зокрема існуючих стандартів підготовки соціальних працівників та проекту нових стандартів, дають підстави констатувати, що до загальних компетентностей випускників відносять: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; застосування знань у практичних ситуаціях; здатність планувати та управляти часом; знання та розуміння предметної області та професійної діяльності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність до пошуку, оброблення інформації з різних джерел, тощо [3, 128–133].

Серед спеціальних (фахових) компетентностей виділяють: здатності до аналізу та оцінки соціально-політичних процесів; психічних властивостей, станів і процесів, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади; проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів

клієнтів, тощо. Тобто майбутній фахівець із соціальної роботи має володіти знаннями із психології, соціології, політології, медицини, менеджменту, юриспруденції та інших дисциплін, що показує мультидисциплінарність даної професії. Через це професійна підготовка соціальних працівників також має здійснюватися комплексно [3, 128–133].

Як бачимо із робочої програми курсу “Соціальна робота із різними групами клієнтів”, він забезпечує формування наступних компетентностей у соціальних працівників:

1. Теоретико-аналітичні компетенції: базові уявлення про філософські, психолого-соціологічні та педагогічні основи зарубіжної соціальної роботи, теорій, технології та моделі соціальної роботи з різними групами населення;

2. Техніко-технологічні компетенції: знання і вміння використовувати методи соціальної діагностики і профілактики, навички організаційної та реабілітаційної роботи з різними категоріями населення, методики та форми роботи з вразливими групами клієнтів;

3. Компетенції соціальної толерантності: засвоєння методів роботи з різними категоріями клієнтів, спрямованих на розвиток соціальної толерантності, взаєморозуміння, забезпечення допомоги, мінімізації шкоди від негативних проявів поведінки як для самих груп, так і для суспільства в цілому [1].

По закінченню курсу майбутній соціальний працівник повинен: знати напрями і форми соціальної роботи та основні моделі соціальної роботи; взаємозв'язок соціальної роботи, соціальної політики та соціальної педагогіки; знати особливості соціально-психологічної роботи з різними групами клієнтів; досконало володіти системою професійної підготовки спеціалістів в галузі соціальної роботи; компетентно визначати шляхи і способи оптимального вирішення соціальних проблем; орієнтуватися у просторі специфічних соціальних взаємин [1]. Курс складається із двох частин (змістових модулів) – теоретичної і практичної. Саме практична частина є надзвичайно цінною для формування майбутнього соціального працівника, оскільки в її основі – практичний аналіз

роботи із групами-ризиком, які найбільше потребують допомоги соціальних працівників.

Слід звернути увагу на форми організації освітнього процесу. В українських вищих навчальних закладах спостерігається домінування традиційних видів навчальних занять, за допомогою яких готуються фахівці – класичні лекції, семінари, самостійна підготовка. Розглядаючи лекцію як метод викладання дисциплін при навчанні соціальних працівників відзначимо, що ця форма організації навчального процесу виступає однією із провідних. За допомогою лекції викладач надає студентам систематизовану, необхідну і актуальну інформацію [1; 3, 128–133]. Аналізуючи лекцію як форму організації навчального процесу, слід звернути увагу, що у вітчизняних ВЗО, які готують соціальних працівників, можна спостерігати використання не тільки класичних лекцій, а і лекцій-дискусій, відео-, телелекцій тощо. Впровадження таких нетрадиційних лекційних занять поки що є рідким явищем в сучасній освітній підготовці соціальних працівників. Проте їх застосування сприятиме ефективному та цікавому навчанню студентів спеціальності “Соціальна робота”. Звертаючи увагу на організацію та ведення семінарських занять під час навчання на спеціальності “Соціальна робота” в українських вищих навчальних закладах, відзначимо, що вони проводяться у формі викладення підготовленого матеріалу студентом, повторювання пройденого лекційного матеріалу, а також шляхом впровадження дискусій і діалогу із викладачем та аудиторією.

У контексті вивчення курсу “Соціальна робота із різними групами клієнтів”, під використовуються така форма організації навчального процесу як тренінг “Профілактична робота з дітьми з девіантною поведінкою”. Як індивідуальні завдання студентам спеціальності “Соціальна робота” пропонується створення соціальної реклами, соціальних проектів, розробка програм роботи з різними групами клієнтів, підготовка презентацій. Такі неklasичні форми організації навчання майбутніх соціальних працівників дозволяють подолати розрив між теорією і практикою в українській системі професійної підготовки фахівців спеціальності “Соціальна робота”, а також

підвищити мотивацію студентів та викладачів. Їх впровадження в освітній процес дозволяє підвищити конкурентоспроможність вищих навчальних закладів, які готують соціальних працівників за умови, що при проведенні профорієнтаційної діяльності увага абітурієнтів буде звертатись не тільки на майбутнє працевлаштування, а саме на цікавий, нетрадиційний процес організації навчання.

Процеси інтеграції та модернізації вищої освіти актуалізують аналіз освітньої сфери та перегляд змісту професійної підготовки соціальних працівників. Питання підготовки соціальних працівників вивчаються як у вітчизняній так і у зарубіжній педагогічній науці. Навчально-методичне забезпечення дисципліни базується на державному стандарті (освітньо-професійній програмі та освітньо-кваліфікаційній характеристиці дисципліни), навчальний зміст модулів підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи залежить від окремого вищого закладу освіти.

Курс “Соціальна робота з різними групами клієнтів” вважається одним із курсів підготовки соціальних працівників в Україні. У процесі його створення, задля підвищення ефективності діяльності майбутнього соціального працівника, вивчалися новітні зарубіжні ідеї, які надали можливість глибше осмислити специфіку соціальної роботи, були враховані концепції, які пройшли випробування часом, поєднувалась теорія і практика, міждисциплінарна інтеграція та впроваджувалися і застосовувалися інноваційні технології. Курс “Соціальна робота із різними групами клієнтів” забезпечує формування теоретико-аналітичних, техніко-технологічних та компетенцій соціальної толерантності у майбутніх соціальних працівників, складається із двох частин (теоретичного і практичного змістового модулів).

По закінченню курсу майбутній соціальний працівник має: знати напрями і форми соціальної роботи та основні моделі соціальної роботи; взаємозв'язок соціальної роботи, соціальної політики та соціальної педагогіки; знати особливості соціально-психологічної роботи з різними групами клієнтів; досконало володіти системою професійної підготовки спеціалістів в галузі соціальної роботи; компетентно визначати шляхи і способи оптимального вирішення

соціальних проблем; орієнтуватися у просторі специфічних соціальних взаємин. Курс передбачає використання традиційних і нетрадиційних форм проведення занять зі студентами (лекцій-дискусій, відео- та теле-лекцій), тренінги, виконання контрольних індивідуальних завдань, та ін.

До тенденцій розвитку професійної підготовки соціальних працівників в системі вищої освіти відноситься впровадження зарубіжного досвіду із залученням іноземних фахівців з соціальної роботи, які мають досвід практичної діяльності із вирішення суспільних проблем; збільшення кількості та видів інтерактивних методів навчання; організація співпраці із роботодавцями різних установ та організацій для проходження виробничої практики студентами, що навчаються а спеціальності «соціальна робота».

Перелік використаних джерел

1. Робоча програма з дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів». URL: https://www.wunu.edu.ua/opp/uf/socialna_robota/socialna_robota_bakalavr/soc_robota_z_riznum_hrup_klientiv/work.pdf
2. Рябова Ю. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до міжнародної професійної діяльності. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Вип. 203. Т. 215. Педагогіка. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. С. 114–117
3. Скачкова Г. С. Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. 2016. №3 (48). С. 128–133.